

Nekaj vprašanj o slovenščini

Akad. Drago Jančar

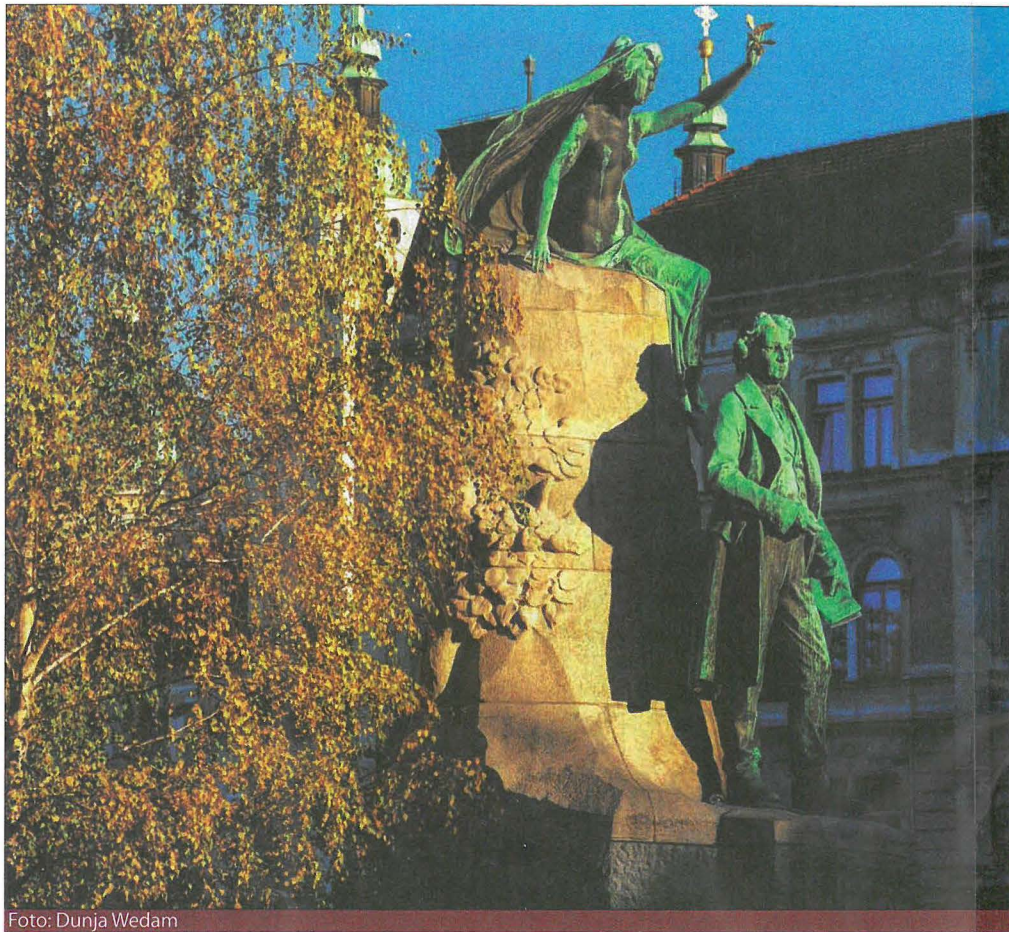

Foto: Dunja Wedam

Spomenik Franceta Prešerna, simbolna srčna točka slovenske besede in kulture v središču slovenske prestolnice. Fotografija je objavljena v monografiji Joca Žnidaršiča *Ljubljana lepa in prijazna*.

Znanka, ki se poklicno ukvarja s kulturo, mi je pripovedovala, kaj se je pred časom zgodilo na neki tiskovni konferenci v ugledni ustanovi sredi Ljubljane. Predstavnica ugledne ustanove, ki je gostila uglednega gosta iz tujine, je takoj po uvodnih besedah rekla: »Saj znamo vsi angleško, a ne?« Nekateri od navzočih so pokimali, drugi so gledali predse. Čisto mogoče, da kdo v tisti dvorani ni znal angleško, prav verjetno pa

da bi rekel: »Jaz, butec, leta 2015 v Sloveniji in Evropi ne razumem angleščine, sram me je, ker sem tak rovtar. Lepo prosim, prevajajte samo zame, jezikovno in umsko zaostalega človeka.« Ker tega nihče ni izjavil, ker niti odkimal ni nihče, se je potem tiskovna konferenca sredi Ljubljane nadaljevala v angleščini. Sam ne hodim na tiskovne konference uglednih gostov iz tujine, zato sem bil presenečen, ko mi je znanka povedala, da je

»V trenutku, ko se jezik iz nacionalnega premakne v manjšinskega, četudi znotraj svoje nacije, to potegne za sabo socialne pretrese. Bralec mi lahko verjame na besedo: poznam problem Ircev in irščine, Kataloncev in katalonščine, Okcitancev, Bretoncev in Furlanov, ki si vsi po vrsti prizadevajo, tudi z mnogimi administrativnimi ukrepi, da bi prišli vsaj v približno tako dober položaj, kot ga imajo danes Slovenci s slovenščino.«

je, da je kdo angleščino obvladal slabo in si je po tihem želel, da bi mu besede uglednega gosta prevajali. Toda kdo bi si takrat upal dvigniti roko in izjaviti pred celim razredom: »Jaz ne znam!« To bi se slišalo enako, kakor

to pravzaprav v Sloveniji že kar reden pojav. Voditelj tiskovne konference ali kakšnega drugega javnega dogodka, na katerem nastopijo tujci, se uvodoma zavaruje pred zakonom o slovenščini in javni rabi z

vprašanjem, ali kdo potrebuje prevajanje. Razen enkrat se po njeni vednosti še nikoli ni zgodilo, da bi ga kdo tudi zahteval. Takrat, enkrat samkrat, že pred leti, ga je zahtevala prav ona. Rekla je, da se ji je vse skupaj zazdelo že preneumno, pa tudi sicer, a ne, je tu slovenščina uradni jezik. In res so jo vsi pogledali kot najbolj neumnega sošolca. Organizatorji so se nekaj časa spogledovali, potem je nekdo med njimi le začel z opazno nejevoljo prevajati. Precej slabo, je ugotovila moja znanka, ki je po izobrazbi – profesorica angleščine.

Prepiri okrog slovenščine v javnosti so se mi po večini zdeli nekako drobnjarski: problem tujih blagovnih znamk, butastih domačih iznajdb za podjetja z angleškimi imeni, kretensko prevedenih navodil za uporabo tehničnih izdelkov ali jezikovno popačenih reklamnih tiskov.

Vseeno pa se mi postavljajo vprašanja, na katera bi rad dobil kakšen odgovor. Veliko znanstvenih del, recimo na SAZU, zlasti naravoslovnih smeri, je napisanih in objavljenih v angleščini. In če je to še razumljivo zaradi ažurnosti globalne znanstvene komunikacije, je treba vedeti tudi tole: na vrsti fakultet v Sloveniji potekajo predavanja tujih profesorjev izključno v angleščini. Od visoke znanosti se uporaba angleščine preko univerz pomika tudi v srednje in celo osnovne šole, kjer učitelji radi javno pokažejo tuje jezikovno znanje svojih učencev na javnih prireditvah. Ponekod se dijaki pogovarjajo med seboj v angleščini, učitelji pa to spodbujajo, ker to »krepi njihovo znanje tujega jezika«. Da ob tem, kot lahko slišimo na vsakem koraku, krepava znanje domačega jezika, jih ne zanima. Vprašanje je torej: kako daleč bo to šlo?

Ne spoznam se na znanstvena točkovanja, ki omogočajo univerzitetnim učiteljem napredovanja, ampak ali je res in ali je sploh mogoče, da veliko več štejejo znanstvene objave v tujini kot doma, tudi kadar gre za slovenski jezik, književnost ali zgodovino? Ali ni Ljubljana svetovno središče slovenskega jezika in slovenske zgodovine, zakaj bi objava v Kansasu ali Krakovu veljala več kot v Ljubljani, Mariboru ali Kopru?

Ali se nam ne dogaja podoben proces, kakršen se je začel pred leti na Nizozemskem, kjer se je nizozemščina pomaknila v književnost in zasebno rabo, posli in vse bolj tudi učenje pa se dogajajo v angleščini. Enak proces so začutili na Švedskem in so se mu v tej deželi začeli z jezikovno politiko odločno upirati. Za podobne debate sem slišal v Franciji in Nemčiji.

Nobenih težav nimam z dejstvom, da postaja angleščina evropska in svetovna *lingua franca*. Nekoč je bila to latinščina, visoki jezik humanistike in instrument za sporazumevanje učenih. 150 let so se učeni ljudje v Slovenski matici in drugod trudili, da bi slovenska

terminologija pokrila vsa humanistična in naravoslovna področja. Ali ob tem dejstvu ni nenavadno lahkotna trditev, ki naj bi bila že kar samoumevna, da bi namreč moral osemnajstletni študent poslušati na slovenski univerzi predavanja in brati skripta ali učbenike v tujem jeziku?

Verjamem, da je mnogo Slovencev, ki se bi jim zdelo pametno, ko bi se proces vsesplošne uveljavitve angleščine na vseh ravneh čim prej začel in zato tudi čim prej zaključil. Za razliko od Francozov ali Švedov bo stvar toliko lažja, kolikor manj nas je. Vendar bi tistim, ki razmišljajo v tej smeri, to odsvetoval. Najprej zato, ker se v takih procesih zmeraj pojavi kakšen Tone Pavček. In začne s svečanim glasom razlagati kakor nekoč Oton Župančič o lepotah slovenščine ter tako človeku, ki bi se je rad čim prej otresel, greniti življenje. Tudi z lipicanci, ki bodo kakor v Kocbekovi pesmi poslednji govorili slovensko. In Koseskim: Kdor ponižuje se sam / podlaga je tujčevi peti. A s tem bi se še dalo opraviiti, uspešne asimilacije na slovenskih jezikovnih obrobjih kažejo, da je večina, po krajšem ali daljšem odporu, na koncu pred kulturno identiteto in dostojanstvom dala prednost pragmatizmu in je prevzela jezik večine. Toda to nikoli ni šlo brez hujših individualnih frustracij, kulturnih pohab in celo globokih družinskih sporov. Kdor ne verjame, naj vpraša kakšnega koroškega Slovence ali Vindišarja. Predvsem pa Borisa Pahorja. Opozoriti bi jih bilo treba pred tem, da smo brez kulturne, se pravi tudi jezikovne identitete samo še neka upravna enota, ne pa nacija. V trenutku, ko se jezik iz nacionalnega premakne v manjšinskega, četudi znotraj svoje nacije, to potegne za sabo socialne pretrese. Bralec mi lahko verjame na besedo: poznam problem Ircev in irščine, Kataloncev in katalonščine, Okcitancev, Bretoncev in Furlanov, ki si vsi po vrsti prizadevajo, tudi z mnogimi administrativnimi ukrepi, da bi prišli vsaj v približno tako dober položaj, kot ga imajo danes Slovenci s slovenščino.

Če tega ne bomo razumeli, nam ne bodo pomagali nobeni zakoni in nobeno samozadovoljstvo s tem, da lahko naši evropski poslanci govorijo v evropskem parlamentu v slovenščini. Resnično: ne bi rad dočkal časa, ko bom na tiskovni konferenci ob izidu kakšne moje knjige v Sloveniji moral slišati stavek: »Saj znamo vsi slovensko, a ne?« Ker se bo že vedelo, da vsi pa ne znamo več. In bo to začetek nečesa, kar se bo končalo tako, da ne tega ne onega prvega vprašanja iz naslova okrogle mize ne bo treba več postavljati.

(Besedilo je bilo prebrano na okrogli mizi Slovenske matice 7. decembra 2015 z naslovom *Bo slovenščina še naš jezik? Sodelovali so prof. Veronika Breclj, dr. Kozma Ahačič Aleksander Čobec, dr. Janez Dular in prof. dr. Marko Stabej.*)